

УДК 336. 221(477)

Івашко О. А.,

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту, податкової та бюджетної політики Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто сутність податкової політики та її особливості, досліджено й обґрунтовано принципи здійснення податкової політики в Україні та запропоновані шляхи їх оптимізації.

Ключові слова: податки, податкова політика, податкова система.

В данной статье рассмотрена сущность налоговой политики и ее особенности, исследовано и обосновано принципы осуществления налоговой политики в Украине, предложенные пути их оптимизации.

Ключевые слова: налоги, налоговая политика, налоговая система.

In this article we examined the nature of tax policy and its particularities. It is also investigated and proved the problematic questions of the tax policy in Ukraine and some ways of their improvement are proposed.

Keywords: taxes, tax policy, tax system.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть спостерігається підвищений інтерес науковців та громадян щодо питань побудови ефективної моделі податкової системи й податкової політики. Перш за все це зумовлено тим, що розбудова податкової системи забезпечує відповідність стратегії розвитку країни, сприяє утвердженню інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання.

Соціально-економічні перетворення, які проводяться сьогодні в Україні, визначають необхідність формування ефективної податкової політики як однієї з важливих умов покращення економічної ситуації в країні. Адже податки одночасно використовуються державою не тільки для здійснення фіскальних цілей, а також є основним важелем розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оподаткування досліджували такі науковці, як Д. Бюкенен, К. Віксель, Дж. Кейнс, Д. Рікардо, А. Сміт, П. Самуельсон, А. Аронов, В. Базилевич, В. Вишневський, В. Калюжний, В. Копич, Д. Липницький, А. М. Соколовська та інші.

Проте питання дослідження розвитку податкової системи та регулювання оподаткування є актуальними питаннями сьогодення, що зумовлено новими, динамічними явищами, які відбуваються останнім часом в еконо-

міці України. Адже однією з головних проблем сьогодення в Україні є невідпрацьованість і неузгодженість податкового законодавства, яке визначає склад податкової системи та механізм визначення і сплати податків.

Мета і завдання дослідження. Метою написання цієї статті є висвітлення актуальних проблем та напрямів вдосконалення податкової політики України.

Виклад основного матеріалу. Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави. Вона проводиться урядом країни, з вирішення певних короткострокових та довгострокових завдань, які стоять перед суспільством, за допомогою системи оподаткування [4, с. 186].

Податкова політика проводиться виходячи з певних принципів, які відображають її завдання, а саме: економічної ефективності, рівного податкового тягаря, соціальної справедливості, стабільності та гнучкості.

Дотримання принципу економічної ефективності дозволить мінімізувати уникнення від сплати податків, залежно від конкретного виду платежу.

Рівнонапруженість податкового тягаря між платниками повинна забезпечуватись прогресивним характером, тобто розмір сплаченого податку повинен прямопропорційно залежати від розміру одержаного доходу. Рівного податкового тягаря можна досягти лише за допомогою диференціації ставок непрямих податків, а саме звільнення від дискримінації в порядку сплати та розміру податку.

Основою реалізації принципу соціальної справедливості є орієнтація на платників податків, оскільки показником вимірювання справедливості є рівень матеріального добробуту громадян. Лише на цьому повинно ґрунтуватись поступове встановлення оптимальної структури податкової системи, що максимально задовольнятиме всіх учасників податкових відносин. Порушення справедливості здійснюється за рахунок необґрунтованого надання пільг певним категоріям платників, нерационального встановлення розміру податкових платежів тощо.

Стабільність податкової системи забезпечується незмінною законодавчою базою, чіткими механізмами справляння податків. Цей принцип досить актуальний для України. Часті податкові реформи, зміни в законодавстві негативно впливають на економічне життя у державі.

Вдале пристосування до постійного оновлення системи оподаткування відповідає основному її завданню – забезпеченню доходами бюджету держави. Саме тому податкова система повинна бути гнучкою й постійно пристосовуватись до змін в економічній сфері [1, с. 107].

Дотримання розглянутих вище принципів створить передумови для правильної, вираженої діяльності держави у сфері оподаткування.

Слід відмітити, що головними недоліками податкової політики в Україні є:

- неоптимальна податкова структура;
- надмірний податковий тиск на вітчизняного товаровиробника;
- антистимулююча дія системи надання податкових пільг;
- нестабільність податкового законодавства,
- переважання питомої ваги непрямих податків над прямими, що гальмує стимули до розвитку виробництва;
- високий рівень податкового тягаря та нерівномірність його розподілу;
- складність процедури оподаткування [5, с. 25].

Найгострішою проблемою для економіки України є реформування існуючої податкової системи, що необхідно провадити шляхом послаблення податкового тиску щодо тих, хто платить податки й інвестує кошти у виробництво. Для цього насамперед слід знизити кількість податків, тому що податкове законодавство цим переобтяжене. З іншого боку, необхідно полегшити податковий тиск.

Ще однією проблемою є податкові пільги, які піддаються в сучасному світі неабиякій критиці з боку як податківців, так і науковців. Головною підставою є їх руйнівний вплив на економічні процеси, порушення принципу нейтральності та деструктивний характер.

Пільги є досить поширеним елементом оподаткування саме в країнах з розвиненими ринковими відносинами. В Україні спостерігається дещо інша ситуація: пільги надаються в значних розмірах, але вони не завжди дають очікуваний результат. Безперечно, пільги суттєво скорочують бюджетні доходи, проте, разом з тим, державні видатки на покриття збитків, зокрема неприбуткових підприємств, шляхом надання дотацій, субсидій тощо можуть бути набагато вищими за обсяги втрат доходів бюджету, завданих унаслідок податкових пільг. Ця дилема є непростою, але розв'язати її не можна припиненням надання пільг при оподаткуванні; інший варіант її розв'язання – комплексне реформування податкової системи, яка відповідала б соціально-економічним умовам розвитку і відображала пріоритети податкової політики держави [4, с. 192].

У зв'язку з цим необхідно переглянути наявні пільги, передбачені для платників податків і зберегти їх виключно у промисловому та сільсько-господарському виробництвах, соціальній сфері, інвалідам, громадським організаціям інвалідів, а також їхнім підприємствам. Адже деякі пільги взагалі не мають позитивного ефекту для споживачів і створюють проблеми при веденні податкового обліку для платників податків.

Абсолютно обгрунтованою є потреба розгляду місцевого оподаткування в Україні та розподілу податків між державним бюджетом і місцевими бюджетами. Ця проблема викликана необхідністю задоволення соціальних потреб суспільства. Справді так, держава покладає на себе функції загальнонаціонального призначення; місцеві ж органи влади зобов'язані більшою мірою фінансувати потреби населення, які мають винятково соціальний характер. У країнах з розвинутою ринковою економікою, особливо Західної

Європи, частка податків у доходах органів місцевого і регіонального самоврядування становить значні суми коштів. Скажімо, в Данії, Іспанії, Норвегії, Швейцарії, Швеції, Фінляндії вони становлять понад 40% від дохідної бази [4, с. 191]. В Україні цей показник становить менше 5%.

У деяких країнах кількість місцевих податків є досить значною: у Франції – понад 50, в Італії – понад 70, в Бельгії – понад 100 податків і зборів. У загальній сукупності множинність місцевих податків розвинених країн поділяється на групи:

- прямі реальні податки: на рухоме і нерухоме майно, землю, з власників транспортних засобів, промисловий, екологічний тощо;
- прямі податки на доходи: фізичних і юридичних осіб, спадщини, дарування;
- непрямі податки на продаж: акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої, на роздрібний продаж тощо;
- збори і мита: на прибирання та вивіз сміття, за паркування автотранспорту, за полювання і риболовлю, з власників собак, за видачу ліцензій і посвідчень, послуги цвинтарів тощо.

Доречним є виключення деякого кола зборів зі складу місцевого оподаткування. Натомість варто віднести до компетенції місцевих органів влади платежі за спеціальне використання природних ресурсів (земельних, водних, лісових, надр). Оскільки для цього існує кілька вагомих підстав: по-перше, їх частка в доходах Державного бюджету є незначною; по-друге, виходячи з фінансових потреб місцевих бюджетів вони будуть їм якраз достатніми; по-третє, це суттєво спростить і поліпшить рівень державного контролю по догляду за ними. В результаті це повинно сприяти посиленню ролі місцевих податків і зборів. При удосконаленні системи місцевих податків і зборів необхідно також закріплювати за регіоном лише ті податки і збори, на формування податкової бази яких можуть впливати органи місцевого самоврядування і які фактично забезпечують стійкі, стабільні джерела доходів місцевих бюджетів.

Неможливо обійти увагою такі аспекти податкової справи, як ухилення та контроль за сплатою податків, відповідальність за порушення податкового законодавства, ефективність і доцільність пільгового оподаткування. Насамперед варто зазначити, що на перешкоді бажанню приховати доходи від держави у розвинених країнах стоїть досконале податкове законодавство. У США, наприклад, для таких платників податків застосовуються надзвичайно жорсткі санкції; тільки за спробу за найменші, але реальні прояви уникнення від оподаткування їм загрожує не лише фінансова, а й кримінальна відповідальність. В Україні зростає частка прихованих від держави доходів; щорічна втрата бюджетних коштів становить близько 15 млрд. грн. Це розглядається як наслідок неспроможності та мало-ефективного контролю з боку податківців за збором податків. З моменту створення Державної податкової служби в Україні у ній зайнято понад

100 тис. осіб, що більше, зокрема, як у США, де кількість населення перевищує населення України майже шестеро. Отже, в результаті виникає питання про ефективність їх діяльності, що вимірюється співвідношенням затрат на їх утримання та компенсацією бюджетних доходів. Доречним у такій ситуації є скорочення штату державних фінансових органів, більш оперативна організація їх роботи (особливо податкової служби), застосування більш жорстких фінансових та кримінальних санкцій, що й виступить гарантом ефективності. Разом із тим важливим напрямом податкової політики має стати зменшення податкового тиску в реальному секторі економіки в результаті залучення коштів до оподаткування так званої “тіньової економіки”, що обумовлено підвищенням рівня податкової культури населення, його психологічною підготовленістю до обов’язків сплати податків.

Висновки. На основі викладеного матеріалу можна дійти висновку, що в Україні на сьогодні чітко невизначені концепції побудови системи оподаткування. Це стосується співвідношення підсистем оподаткування юридичних і фізичних осіб, складу податкової системи, співвідношення у ній прямих і непрямих податків, визначення елементів оподаткування. Тому одним із пріоритетних напрямів проведення подальшої податкової політики на сьогодні має стати забезпечення нейтральності та справедливості оподаткування, а також формування податкової політики на засадах економічної ефективності, стабільності, прозорості та наближення її до міжнародних та європейських стандартів.

Варто відмітити, що деякі з названих проблем враховані в прийнятому Податковому кодексі України. Це дозволить збільшити надходження до бюджету, а також дозволить вирішити складні соціальні питання України не лише на певному етапі, а й у довгостроковій перспективі.

Подальші наукові дослідження з цієї теми варто проводити з врахуванням значених напрямів вдосконалення податкової політики в Україні.

Література:

1. Жукевич О. Ефективність податкової системи України: принципи оподаткування та напрями реформування законодавчої бази / О. Жукевич // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 2. – С. 105–113.
2. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика / Т. Ф. Куценко. – К. : КНЕУ, 2002. – 256 с.
3. Мартиненко В. Л. Податкова політика України та її вдосконалення з метою активізації інвестиційної діяльності / В. Л. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 2. – С. 47– 1.
4. Свердан М. Проблеми податкової політики і реформування податкової системи України / М. Свердан // Вісник Української академії державного управління. – 2008. – № 6. – С. 184–193.
5. Стіпахно В. І. Податкова політика України: проблеми та напрями вдосконалення / В. І. Стіпахно // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 7. – С. 23–28.